

## **ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

На сьогоднішній день актуальним залишається питання формування культури поведінки молодших школярів, адже це основа, яка забезпечує входження дітей молодшого шкільного віку у суспільство, полегшує умови спілкування з оточуючими. Педагогам у процесі формування культури поведінки варто враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів молодшого шкільного віку, адже це забезпечить високу ефективність цього процесу.

Проблема формування культури поведінки учнів молодшого шкільного віку засобами гуманітарних дисциплін висвітлена у працях В. Білоусової, А. Богданової, В. Горєвої, О. Духновича, О. Кравець, А. Макаренка, В. Мацулевича, В. Сухомлинського, І. Харламова та ін.

Молодший шкільний вік, як жоден інший етап онтогенезу людини, багатий ресурсами, які слід вчасно виявити, підтримати і розвинути. Учні молодшого шкільного віку вирізняє особлива пластичність та вразливість, готовність сприймати і наслідувати, довіра до вчителя, природна допитливість та емоційність.

Культура поведінки – сукупність духовних цінностей, правил, норм, які регулюють характер взаємовідносин між людьми і слугують для того, щоб полегшити їх входження в суспільство, зробити умови спілкування з оточуючими приємними і зручними [1]. Культура поведінки як риса особистості складається із знання правил поведінки, розуміння їх внутрішнього змісту, прагнення завжди додержуватися загальноприйнятих норм і звичок, виконувати ці правила у повсякденному житті. Вона ґрунтується на гуманізмі.

У початковій школі учні мають засвоїти великий обсяг знань про правила поведінки і навчитися їх виконувати. Їх треба навчити застосовувати ці знання у конкретних ситуаціях. При цьому одне і те ж правило буде має повторюватися за різних обставин, тому що діти мають навчитися застосовувати ті ж самі правила поведінки у різних умовах. Виховувати культуру поведінки означає не тільки озброювати вихованців відповідними знаннями, але й створювати в них міцний фундамент моральних якостей (ввічливість, чесність, люб'язність, уважність, чуйність, елітність), роз'яснюючи на конкретних прикладах, а також формувати у них культуру спілкування. Саме це завдання допомагають вирішити гуманітарні дисципліни.

Проаналізувавши навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи та підручники, виявили, що засобами формування культури поведінки молодших школярів є такі гуманітарні дисципліни, як читання, українська мова, «Я у світі».

На уроках української мови в початкових класах учні виконують вправи виховного характеру. Крім матеріалу мовного, мовленнєвого характеру, школярі засвоюють правила поведінки, у них формуються позитивні моральні якості. Наприклад, у підручнику за 3 клас міститься вправа, у якій за малюнком учні мають скласти невеличку розповідь «У бібліотеці», використовуючи подані у вправі словосполучення. Така вправа не тільки розвиває комунікативні навички молодших школярів та їх творчість, але й сприяє засвоєнню правил поведінки у бібліотеці.

Сучасні підручники з літературного читання містять безліч творів морального характеру. Наприклад, програмою передбачено вивчення школярами оповідання В. Сухомлинського «Покинуте кошеня»: «Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко й пустив його на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому, до матусі. Проходять люди, дивляться на кошеня. Хто сумно хитає головою, хто сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й іде собі.

Настав вечір. Зайшло сонце. Лячно стало кошенятку. Притулилося воно до куща та й сидить — тремтить.

Поверталась зі школи маленька Наталочка. Чує — нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке». Це оповідання виховує у школярів почуття доброти, відповідальності, формує вміння діяти.

Широкий спектр для формування культури поведінки молодших школярів містить дисципліна «Я у світі». Цей курс передбачає створення передумов для усвідомленого сприймання і засвоєння соціальних та морально-правових норм, історичних, національно-культурних традицій українського народу. Метою цього предмета є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

Цей предмет охоплює такі теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина в світі», тому учні засвоюють правила поведінки в різних життєвих ситуаціях, також у школярів формується культура спілкування у сім'ї, колективі, суспільстві.

Формування культури поведінки відбувається на кожному уроці, адже це передбачено змістом навчального матеріалу. А у 4 класі передбачено вивчення теми «Культура поведінки». Цей курс також передбачає розв'язання ситуацій морального змісту, а також виконання практичних завдань типу: моделювання різних соціальних ролей, розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо...».

Підручник «Я у світі» містить різноманітні малюнки, за допомогою яких учні розв'язують ситуації морального змісту, вони висловлюють також свою думку, що формує також культуру спілкування.

Засобом формування культури поведінки є різні дидактичні ігри, які вчитель використовує на уроках, на перервах, на групі продовженого дня. Наприклад, гра «Закінчи речення» передбачає продовження учнями речень, початки яких зачитує вчитель, ці речення носять моральний характер:

- У тролейбусі слід...
- До старших людей потрібно звертатися...
- Щоб навколишнє середовище було чистим, треба...
- Якщо друг попросить допомогти, я...

Гра «Так чи ні» передбачає читання вчителем речень морального змісту, а учні мають визначити, чи правильне твердження, чи ні.

На будь-якому уроці гуманітарної дисципліни доцільною є робота з прислів'ями та приказками, адже у них втілена глибока мудрість українського народу. Саме прислів'я та приказки є ефективним засобом формування культури поведінки, адже у них міститься усе різноманіття правил поведінки.

Варто використовувати різні форми і методи для досягнення поставленої моральної мети на уроці. Це сприятиме підвищенню пізнавального інтересу учнів, використанню різних органів чуттів, врахуванню індивідуальних особливостей кожного учня. Наприклад, бесіди, ігри, моделювання ситуацій, конкурси, вікторини, перегляд відео, виготовлення проєктів тощо.

Крім того на уроці має бути використана не тільки індивідуальна та фронтальна робота з учнями, але і робота в парах та групах. Це сприятиме виробленню у школярів основ культури поведінки та спілкування під час роботи з ровесниками, обміну знаннями, адже вони разом виконують одне завдання. Крім того, така форма роботи сприятиме виробленню навичок самоосвіти.

Для формування культури поведінки молодших школярів досить ефективним є запровадження технології «Створення ситуації успіху». В її основі лежить особистісно-орієнтований підхід до кожного. Головною метою діяльності вчителя є надання кожному учневі можливості відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, а завданням – допомогти особистості зростати, допомогти повірити у себе [2].

Отже, формування культури поведінки школярів – складний та довготривалий процес, який бере свої початки у сім'ї, але цілеспрямованим стає саме у початковій школі. Молодший шкільний вік – найбільш чутливий для формування основ моралі, культури поведінки, спілкування.

Найкращими засобами для формування культури поведінки молодших школярів є засоби гуманітарних дисциплін (читання, українська мова, я у світі, християнська етика). Але варто пам'ятати. Що особистість педагога відіграє велике значення у вихованні та навчанні дітей, зокрема і під час формування культури поведінки. В. Сухомлинський писав: «Я впевнений, що лише людяністю, ласкою, добротою – так можна виховати справжню людину...».

#### **Список використаної літератури**

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997. - 375с.
2. Басюк Н. А. Почуття відповідальності в учнів 1-4 класів: засади виховання: навчально-методичний посібник / за проф.. Лемківського М. В. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 159 с.
3. Богданова О. С., Петрова В. И. Воспитание культуры поведения учащихся 1-3 классов. Пособие для учителей. Изд. 2-е, испр. М., «Просвещение», 1978, 176 с.